

توسعه ایران‌شناسی در روسیه

نشست بررسی «راهکارهای توسعه ایران‌شناسی در روسیه و کشورهای مشترک‌المنافع» با سخنرانی رایزن فرهنگی کشورمان در سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی برگزار شد.

به گزارش آران نیوز به نقل از سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، رضا ملکی در ابتدای این نشست با تشریح فعالیت‌های رایزنی فرهنگی ایران در مسکو، به آخرین اقدامات صورت گرفته در حوزه ایران‌شناسی پرداخت و الویت این مجموعه را ارتقای سطح ایران‌شناسی در حوزه کشورهای مشترک‌المنافع بیان کرد. وی گفت: ایران‌شناسی در هر کجای دنیا با هر نیتی انجام شده باشد، خروجی تمام آن‌ها این است که تمام ایران‌شناسان به تمدن ایران زمین بسیار احترام می‌گذارند و آن را یک فرهنگ مقتدر و صاحب جایگاه ویژه می‌دانند؛ بخشی از احترامی که اکنون در خارج از کشور نسبت به ایران وجود دارد نیز نتیجه تلاش‌های آن‌ها می‌باشد. وی افزود: ما گاه ایران‌شناسی را تنها با حوزه جغرافیای ایران امروز و مردم آن در نظر می‌گیریم؛ حال این‌که ایران‌شناسی، شناخت تنوع اقوام، ملت‌ها، ادیان و حوزه‌های فرهنگی است که در قلمروی تاریخی تمدن ایران قرار می‌گیرند. ملکی ادامه داد: جریان‌های مختلف ایران‌شناسی در دنیا وجود دارد که مکتب اروپا (از معتبرترین انجمن‌های ایران‌شناسی در دنیا)، آمریکا (که تا حدودی نسبت به ایران امروز واگرایی دارد) و انگلیس از جمله آن‌ها می‌باشد که در کنار سایر کشورها منجمله آسیای مرکزی، قفقاز و روسیه به عنوان دیگر قطب‌های ایران‌شناسی در دنیا کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

رایزن فرهنگی کشورمان در فدراسیون روسیه افزود: دلایل این کم‌توجهی را نیز می‌توان انحصاری بودن آن‌ها به زبان روسی اعلام کرد که در حقیقت آن‌ها برای تمرکز در این موضوع به زبان انگلیسی آشنا نبوده‌اند. از دیگر دلایل را هم می‌توان مواضع سیاسی روس‌ستیزی و واگرایی نسبت به این کشور ذکر کرد. ملکی، در بخش دیگری از سخنانش به بحث درباره ایران‌شناسی در روسیه پرداخت و در سه زمینه وضعیت ایران‌شناسی در روسیه، مشکلات ایران‌شناسی در روسیه و راهکارهای توسعه ایران‌شناسی در این کشور پرداخت.

ایران‌شناسی در دانشگاه سن‌پترزبورگ سابقه‌ای به قدمت دو قرن دارد وی در ادامه با بیان این‌که در سال ۲۰۱۸، دویستمین سال مراسم بین‌اندازی ایران‌شناسی در دانشگاه سن‌پترزبورگ روسیه برگزار خواهد شد، گفت: در طول این دو قرن، ایران‌شناسان زیادی در روسیه پرورش یافته و فعالیت کرده‌اند که شاید بتوان گفت در طول این مدت حدود ۵۰۰ ایران‌شناس در این کشور فعالیت کرده و تا امروز بالغ بر ۱۲۰ تن ایران‌شناس تربیت کرده است.

ویژگی‌های ایران‌شناسی روسیه ملکی، همچنین گفت: یکی از ویژگی‌های ایران‌شناسی روسیه این است که بخشی از قلمرو فرهنگی و تمدن ایرانی - اسلامی در دسترس ایران‌شناسان روسیه بوده؛ بر خلاف ایران‌شناسان غرب که از این جغرافیا دور بوده‌اند. بخشی از خود ایران‌شناسان هم از اهالی همین حوزه بوده‌اند مانند تاجیک، داغستانی و تاتار که با این فرهنگ و تمدن بیگانه نبوده‌اند و درک درستی از آن داشته‌اند. به همین دلیل ایران‌شناسی در این منطقه عمیق‌تر از سایر مناطق انجام شده است.

وجود ۱۲ هزار نسخه خطی در قازان وی افزود: ویژگی دیگر ایران‌شناسی در روسیه، وجود میراث مکتوب بی‌نظیر در این منطقه است. نسخ خطی که در سن‌پترزبورگ، مسکو، غازان، تاشکند و در این منطقه وجود دارند، عمدتاً انتخاب شده هستند. این منابع در جای دیگری دیده نمی‌شود؛ برای نمونه در قازان ۱۲ هزار نسخه خطی به زبان‌های عربی، ترکی و فارسی وجود دارد. در انستیتیوی شرقی سن‌پترزبورگ هم حدود ۲۰ هزار نسخه خطی نگهداری می‌شود. ۶ هزار قطعه از قلمرو سرزمینی ایران در موزه آرمیتاژ نگهداری می‌شود.

ملکی ادامه داد: اسناد تاریخی متعددی نیز در اختیار ایران‌شناسان منطقه بوده است که ایران‌شناسان در سایر نقاط جهان به آن دسترسی نداشته‌اند. میراث فرهنگی و موزه‌های این منطقه نیز دارای قطعات مربوط به ایران امروز و ایران تاریخی است؛ برای مثال، موزه آرمیتاژ سن‌پترزبورگ از قلمرو سرزمینی ایران امروز، ۶ هزار قطعه اثر دارد. از بررسی این میراث فرهنگی، آثار زیادی تولید می‌شود. سال گذشته، موزه آرمیتاژ، کتابی را درباره آثار مسی ایرانی منتشر کرد که حدود یک‌هزار صفحه است. وی افزود: این ایران‌شناسان که بخشی از آنها از همین قلمرو بوده‌اند، در طول ۲۰۰ سال با دسترسی به منابع مکتوب و منابع میراث فرهنگی، آثار علمی تولید کرده‌اند که در یک آمار حدود ۹ هزار اثر ارزیابی شده است.

ایران‌شناسان روسیه، سرآمد ایران‌شناسان جهان رایزن فرهنگی کشورمان با تأکید بر اینکه روس‌ها در زمینه زبان‌شناسی زبان‌های ایرانی بی‌تردید در دنیا سرآمد هستند و کمتر حوزه‌های در دنیا وجود دارد که اینقدر عمیق در این زمینه کار کرده باشد، گفت: بسیاری از زبان‌های ایرانی، مانند زبان سعیدی را روس‌ها رمزگشایی کرده‌اند. زبان‌شناسانی که در روسیه مستقر بوده‌اند ادعان داشته‌اند که منابع آنها بسیار بی‌نظیر و متعدد است. برای نمونه، یکی از منابع آنها، یک دایره‌المعارف ۱۲ جلدی زبان‌های ایرانی است.

وی ادامه داد: یکی دیگر از ویژگی‌های ایران‌شناسی در روسیه این است که ایران‌شناسان روسیه و به طور اساسی مراکز علمی و دانشگاهی، از همکاری و مشارکت با ایران در محافل علمی خود استقبال می‌کنند. شاید این وضعیت در غرب اینگونه نباشد. بنابراین اگر قرار باشد این مسیر ادامه پیدا کند، به نظر می‌رسد که ما باید در نوع تعامل خود با حوزه ایران‌شناسی در روسیه تجدیدنظر کنیم.

مشکلات ایران‌شناسی در روسیه رایزن فرهنگی کشورمان در بخش دیگری از سخنانش در خصوص مشکلات ایران‌شناسی در روسیه، اظهار کرد: مهم‌ترین مشکل ایران‌شناسی در روسیه آن است که حمایت‌های شوروی سابق از این حوزه دیگر وجود ندارد و مراکز ایران‌شناسی و ایران‌شناسان نیازمند حمایت‌اند و روسیه امروز آن انگیزه گذشته برای حمایت از ایران‌شناسی و سرمایه‌گذاری روی آن را ندارد.

عمده ایران‌شناسان مطرح روسیه در آستانه بازنشستگی هستند وی افزود: همچنین عمده ایران‌شناسان مطرح روسیه به سنین بازنشستگی رسیده‌اند و عملاً دیگر فعالیت علمی زیادی ندارند. علاوه بر اینها، در گذشته، ایران‌شناسان شوروی یا روسیه ارتباط چندانی با محافل ایران‌شناسی غرب و آمریکا نداشتند. ولی بعد از فروپاشی، این ارتباطات گسترده شده است. این امر از یک جهت خوب است، ولی از طرف دیگر می‌تواند تهدیدات و خطراتی داشته باشد. ممکن است آن جریان‌های واگرایی و سیاسی به اینجا هم سرایت کند. هرچند معمولاً ایران‌شناسان روس چنین موضعی را ندارند.

راهکارهای توسعه ایران‌شناسی در روسیه ملکی در باره راهکارهای توسعه ایران‌شناسی در روسیه هم گفت: بنیاد بین‌المللی ایران‌شناسی، حدود هشت سال پیش به عنوان یک نهاد علمی روسی در فدراسیون روسیه ثبت

شده است. این بنیاد یک دوره اوج‌گیری و شکوفایی داشت و یک مقطعی دچار افول شد. به تازگی تلاش شده است که سرپرستی برای این بنیاد انتخاب و فعالیت آن از سر گرفته شود و به جایگاه اصلی خود بازگردد. قطعاً بنیاد ایران‌شناسی می‌تواند به عنوان حامی مطالعات ایران‌شناسی در منطقه و روسیه ایفای نقش کند.

وی افزود: یکی دیگر از راهکارهای توسعه ایران‌شناسی در منطقه روس‌زبان، تأسیس انجمن ایران‌شناسی اوراسیاست. هدف اصلی این انجمن، توسعه ایران‌شناسی در منطقه روس‌زبان با محوریت زبان روسی است. اگر انجمن ایران‌شناسی اوراسیا به عنوان یک انجمن بین‌المللی با محوریت روسیه و ایران شکل بگیرد، می‌تواند محلی برای ارتباط ایران‌شناسان در منطقه آسیای مرکزی، قفقاز، روسیه و حوزه روس‌زبان (بلاروس، اوکراین، لیتوانی، گرجستان، ارمنستان، ازبکستان، استونی) باشد.

این استاد دانشگاه ادامه داد: سال گذشته، انجمن ایران‌شناسی اروپا، هشتمین کنگره بین‌المللی خود را در سن‌پترزبورگ برگزار کرد. ۳۰۰ نفر از ایران‌شناسان دنیا مقاله ارائه دادند و از ایران هم حضور خوبی در این کنگره انجام شده بود. در این همایش، از خود روسیه کمتر از ده نفر شرکت داشتند. علتش همان زبان روسی بود، زیرا ایران‌شناسان روس و در کل ایران‌شناسان منطقه نمی‌توانند به زبان انگلیسی مقاله بنویسند.

نقش انجمن ایران‌شناسی اوراسیا در توسعه ایران‌شناسی جهان وی در ادامه سخنان خود با اظهار اینکه انجمن ایران‌شناسی اوراسیا می‌تواند به عنوان محلی برای حضور ایران‌شناسان روس‌زبان ایفای نقش کند، گفت: مقدماتی برای این انجمن فراهم شده است و حدود ۵۰ نفر از ایران‌شناسان مطرح دنیا، از آمریکا تا ژاپن، چین، هند و کشورهای آسیای مرکزی، قفقاز و روسیه و ایران به صورت انتخاب‌شده برای عضویت در این انجمن دعوت شده‌اند. خوشبختانه بیش از ۴۰ نفر، از جمله آقای فراگنر، تا امروز اعلام آمادگی کرده‌اند و امیدواریم تا مهرماه امسال تأسیس شود.

ملکی سخنان خود را اینگونه ادامه داد: از دیگر اقدامات برای توسعه ایران‌شناسی، برگزاری جایزه منطقه‌ای کتاب سال با همکاری دبیرخانه جهانی کتاب سال جمهوری اسلامی ایران است. این جایزه در حوزه زبان روسی در دو رشته ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی انجام خواهد شد. در سطح روسیه هم اصلی‌ترین مراکز ایران‌شناسی مشارکت جدی و همکاری خوبی در این فعالیت دارند.

وی با اعلام این گفته که ایجاد مرکز مطالعات نسخ خطی ایران و اسلام در انستیتو نسخ خطی سن‌پترزبورگ یکی دیگر از راهکارهایی است که برای توسعه ایران‌شناسی در نظر گرفته شده است، تأکید کرد: سن‌پترزبورگ، بزرگترین محل نگهداری نسخ خطی در منطقه است و امیدواریم این حرکت در کتابخانه مرکزی قازان نیز آغاز شود.

استمرار ایران‌شناسی در روسیه نیازمند مشارکت همگانی است
ملکی تصریح کرد: پایداری و استمرار این حرکت‌ها برای توسعه ایران‌شناسی در حوزه روس‌زبان، منوط به مشارکت، همکاری، حضور و حمایت نهادهای ذیربط در جمهوری اسلامی ایران است. بنیاد ایران‌شناسی می‌تواند نقش کلیدی هم در انجمن ایران‌شناسی اوراسیا و هم در مطالعات ایران‌شناسی در حوزه روس‌زبان ایفا کند.

وی ادامه داد: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری نیز می‌تواند در حمایت از ایران‌شناسی در این منطقه فعالیت داشته باشد. گنجینه‌های نسخ خطی، مانند کتابخانه آستان قدس رضوی، موزه ملک و دیگر مجموعه‌ها هم می‌توانند به گسترش ایران‌شناسی در این منطقه کمک کنند.

الزام آموزش زبان فارسی در خارج از کشور
رضا ملکی، رایزن فرهنگی کشورمان در روسیه در پایان سخنانش در این نشست تخصصی، گفت: گاهی تلقی می‌شود که آموزش زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی، بخش گل و بلبل دیپلماسی و روابط فرهنگی ما در خارج از کشور است. این برداشت، زیرا اصولی و درست نیست. معرفی و گفت‌وگو درباره ایران، اسلام و گفتمان انقلاب اسلامی، بدون زبان فارسی امکان‌پذیر نخواهد بود.